

K MEZINÁRODNĚ POLITICKÝM USTANOVENÍM NÁVRHU NOVÉ ÚSTAVY

doc. dr. Miroslav P o t o č n ý, kandidát právních věd
právníká fakulta University Karlovy

Soudruh profesor Knapp končil svůj referát slovy o tom, že naše ústava se obrací svou textací i navenek. K oněm ustanovením naší ústavy, která formulují zahraničně politické principy naší republiky a naší příslušnost k socialistickému táboru, bych chtěl říci několik slov. Chtěl bych v souvislosti s tím zodpovědět, proč tato ustanovení byla do návrhu ústavy zahrnuta a zda je správné a účelné, že jsou v návrhu ústavy.

Proč jsem si tyto otázky položil? Proto, že srovnání naší ústavy s jinými ukazuje, že naše ústava je v tomto směru unikátní.

Nejprve k otázce, proč se tato ustanovení v návrhu naší nové ústavy objevila. Obvykle se ústava definuje jako základní zákon, který upravuje základní vztahy ve společnosti, její samotný základ. Podíváme-li se blíže na ústavy většiny států a na pojednání o ústavách nebo státním právu, zjistíme, že za základní vztahy nebo základy společnosti se obvykle považovaly jen vnitřní aspekty společnosti, tj. její společenské a hospodářské zřízení, nikdy však její vztahy navenek.

Většina dřívějších i dnešních buržoazních ústav neupravuje poměr dotyčného státu navenek k mezinárodnímu právu nebo k ostatním státům. Podobně se i sovětská ústava z r. 1936 a většina lidově demokratických ústav v prvních poválečných letech obrací jen dovnitř a nemá žádné zahraničně politické nebo mezinárodní právní ustanovení. Proč tomu tak je?

Při formulování ústav se vždy vycházelo z toho, že stát jako územní suverén může svobodně a normativně upravovat jenom své vnitřní vztahy. Pokud jde o vztah státu navenek, tam jeho činnost byla omezena a ovlivněna existencí jiných státních útvarů a jejich politikou.

Ústavy obvykle pohlížely na danou společnost jako na izolovaný samostatný jev a ignorovaly její soudržnost s ostatními, sousedními i vzdálenějšími státy.

Kapitalistické státy pak si záměrně nechávaly v zahraničně politické sféře volné ruce a bylo pro ně výhodné neomezovat své hlavní státní orgány při určování směru zahraniční politiky. Jejich zahraniční politika směřovala podle potřeby k útoku nebo k obraně.

Teprve po skončení první světové války a po druhé světové válce se v některých ústavách evropských kapitalistických států objevují, byť jenom sporadicky,

ustanovení o poměru mezinárodního práva k vnitrostátnímu právu. Obecné mezinárodní právo se tu považuje za součást vnitrostátního práva. Je známo, že např. výmarská ústava obsahovala takové ustanovení, ale pozdější německá praxe byla zcela jiná. Podobně bonnská ústava dnešní Německé spolkové republiky má podobné ustanovení, ale praxe mu neodpovídá. V bužoazních ústavách je tedy nanejvýš formální ustanovení o poměru ústavy k mezinárodnímu právu.

V ústavě Sovětského svazu z r. 1936 nebo v ústavách lidových demokracií (albánské z r. 1946, bulharské z r. 1947, korejské z r. 1948, maďarské z r. 1949, mongolské z r. 1949 a 1950) ustanovení o poměru ústavy k mezinárodnímu právu nebo o zahraniční politice těchto zemí rovněž není. Zde jsou pro to jiné důvody než u států kapitalistických. Všechny tyto státy by si mohly do svých ústav dát jako stěžejní zahraničně politický princip boj za mír, mírové soužití. Potom z tradičních důvodů i ony formulovaly ústavy jen směrem dovnitř.

Teprve v letech 1949-1950 a později můžeme pozorovat, jak se do ústav jednotlivých lidově demokratických států dostávají, byť z počátku jenom do preambulí, i ustanovení o zahraniční politice lidově demokratických zemí jako o mírové zahraniční politice, politice přátelství se všemi mírumilovnými národy. Tak činí naše Ústava 9. května stejně jako ústava NDR z r. 1949, ústava Polské lidové republiky, Rumunské lidové republiky z r. 1952 a ústava Čínské lidové republiky.

Návrh naší nové socialistické ústavy jde na této cestě ještě dál. Kromě vyhlášení zahraničně politických principů v úvodní části má i konkrétní ustanovení v ústavě. V hlavě 1. odst. 1 a v odst. 3 se praví, že Československo usiluje o přátelské vztahy se všemi národy a o zajištění trvalého míru na celém světě. Stanoví se tu přímo naše mírová zahraniční politika a nepřímo obecné mezinárodně právní zásady, zákaz útočné války, pokojné řešení sporů a přátelská spolupráce mezi národy atd.

Naše ústava se pak neomezuje jenom na to, že obsahuje nepřímo nejdůležitější, mezinárodně právní zásady a že přímo stanoví principy zahraniční politiky vůči všem státům. V úvodním *Prohlášení* a v čl. 1. odst. 3 a v čl. 14 odst. 1 přímo zakotvuje, že naše republika patří ke světové socialistické soustavě a že naše zahraniční politika bude zaměřena na spolupráci s ostatními socialistickými státy. Tyto články přijímají naše nejdůležitější smluvní závazky (dvojstranné spojeneckých smluv, Varšavské smlouvy z r. 1955 a Statutu Rady vzájemné hospodářské pomoci).

Naše ústava tedy v zahraničněpolitickém a mezinárodněprávním směru v porovnání s jinými ústavami socialistických států a zejména ve srovnání s ústavami buržoazními pokročila značně napřed. Je správné a vhodné dávat taková zahraničněpolitická ustanovení do ústavy? Takový postup je správný, a to zejména proto, že plasticky dokazuje a ilustruje známou tezi o sepětí vnitřní a zahraniční politiky každého státu a o jeho vnější a vnitřní funkci.

Domnívám se, že ke společenskému zřízení patří i vytyčení zahraničněpolitických principů státu a jeho základního postoje k obecnému mezinárodnímu právu. Tento fakt naše ústava uznala nejen v úvodním *Prohlášení*, ale vtělila jej i do samotných ústavních článků.

Takový postup též dokazuje známou tezi o organickém sepětí mírové zahraniční politiky a socialistického společenského hospodářského zřízení.

Jaký to bude mít dosah? Soudruh akademik Procházka i soudruh profesor Knapp již hovořili o mezinárodním významu naší ústavy a o mezinárodním významu oněch vnitrostátních ustanovení ústavy. Domníváni se, že zmíněná ustanovení návrhu ústavy o naší zahraniční politice hrají jistou avantgardní úlohu a že pravděpodobně i další dnešní lidové demokracie, až si časem budou vyhlašovat své nové ústavy, budou do nich zařazovat i své zahraničněpolitické cíle.